

Adolf Tetzlaff i jego biała flota

W roku 2010 obchodziliśmy 150. rocznicę oficjalnego otwarcia Kanału Elbląskiego dla żeglugi towarowej, którą zwłaszcza po zbudowaniu sieci kolei żelaznej stopniowo zaczęła wypierać żegluga pasażerska. Początek ostródzkiej żeglugi turystycznej natomiast datuje się na 1912 rok, kiedy to powstało przedsiębiorstwo żeglugowe Adolfa Tetzlaffa (*Schiffs-Reederei A. Tetzlaff*) z zakresem działalności: przewozy turystyczne osób, holowanie barek i spławianie drewna. Zatem w 2012 roku przypadła setna rocznica założenia tej firmy.

Adolf Tetzlaff urodził się 5 lipca 1888 roku w Siemianach nad Jeziorakiem, w dawnym powiecie morąskim. Ojciec Hermann był mistrzem rybackim w służbie państwowej, aczkolwiek nosił mundur leśnika. Młody Adolf uczył się zawodu ślusarza w Miłomłynie. W 1907 roku zaczął pracować w Królewskiej Inspekcji Budownictwa Wodnego w Ostródzie, najpierw jako ślusarz i potem jako mechanik. Pływając zaś na statku holowniczo-inspekcyjnym „Steenke” poznał warunki żeglugi na Kanale Elbląskim. W 1912 roku ożenił się z Marie Dombrowski, kupił łódź pasażerską i założył własną firmę żeglugową, z zakresem działalności: przewozy turystyczne osób, holowanie barek i spławianie drewna. W 1926 roku, dwa lata po śmierci Marii, wziął ślub z Hedwig, córką czapnika i kuśnierza Carla Kranza z Miłomłyna, z którą miał jeszcze dwanaścioro potomstwa. Jednak nie wszyscy dożyli sędziwego wieku.

„Seerose” i inne statki

Pierwszą jednostką flotylli Tetzlaffa była drewniana łódź motorowa „Seerose” (pol. lilia wodna) z kajutą, kuchnią i toaletą. Zbudowana została w 1912 roku przez elbląską firmę *Franz Schenk & Co., GmbH*. Pływała z prędkością 10 km/godz. i zabierała jednorazowo do 79 pasażerów. Na marginesie: przed stu laty żegluga pasażerska trwała od maja do września, jednak do I wojny światowej przewożono ludzi tylko w niedziele i święta. Jako ciekawostkę można podać to, że firma Tetzlaffa holowała do Ostródy barki m.in. ze żwirem i kamieniem na budowę koszar artyleryjskich, nazwanych od koloru elewacji „Białymi Koszarami”, które oddano do użytku w 1913 roku.

Kolejnym statkiem była „Hertha”, zakupiona od armatora Eduarda Freiwalda z Elbląga i przeznaczona na rejsy na pochylnie. Ów motorowy statek pasażerski, zbudowany w 1912 roku w elbląskiej stoczni Franza Schenka, mógł przewozić do 120 pasażerów z prędkością kilkunastu km/godzinę.

W 1925 roku biała flota Tetzlaffa powiększyła się o małą łódź motorową „Heini”, która wraz z „Seerose” odbywała rejsy wahadłowe na Jeziorze Drwęckim: do wieży Bismarcka, leśniczówki w Grünortspitze (obecnie Czarny Róg) i restauracji „Leśny Domek” w Lasku Strzeleckim. Ponadto „Heini” pływała do Piławek oraz na zamówienie - z wycieczkami do Tardy i Miłomłyna. Od 1927 roku na pochylnie, oprócz wymienionego wcześniej statku „Hertha”, zaczął regularnie kursować „Konrad”, największy (dwupokładowy) statek ostródzkiego armatora, osiągający prędkość 20-25 km/godz.; na pokład zabierał 185 pasażerów. Zbudowano go w elbląskiej stoczni Ferdinanda Schichaua i nazwano imieniem redaktora Wagnera z „Osteroder Zeitung”, ponieważ ten bardzo pozytywnie wyrażał się o Tetzlaffie, jego umiejętnościach, energii i zamiłowaniach.

Na „Konradzie” pływał sam właściciel. Za sterami pozostałych statków stali: Willi Reinke - „Hertha”, Alfred Butkarn - „Seerode” i Paul Kirchof - „Heini”. Gdy Willi Reinke odszedł z żeglugi i „przesiadł się” na taksówkę, wówczas zastąpił go Butkarn. Kirchoff zaczął wtedy pływać na „Seerose”, zaś na „Heini” Strijewski i Biegott. Firmę Tetzlaffa wspomagali dwaj najstarsi synowie Tetzlaffa: Adolf i Lothar, córka Herta oraz druga małżonka Hedwig.

Przedsiębiorstwo Adolfa Tetzlaffa w latach 30. poprzedniego wieku przewoziło od ośmiu do dziesięciu tys. pasażerów i miało około 60 tys. marek obrotu. Zysk kształtował się na

poziomie 15-20 tys. marek. W sumie w firmie było zatrudnionych kilkanaście osób: maszyniści, przystaniowi, sprzątaczkę oraz personel kuchenny i obsługi. Żegluga Tetzlaffa korzystała także z usług stowarzyszenia komunikacji krajowej z Królewca pod nazwą *Landesverkehrsverband Ost - u. Westpreussen e.V.*, które koordynowało opracowywanie ujednoliconych planów rejsów i rozkładów jazdy pociągów tak, aby uwzględniały możliwość przesiadania się ze środka transportu wodnego na lądowy i odwrotnie.

Podczas II wojny światowej

We wrześniu 1939 r. statki: „Hertha” i Heini” zmobilizowano do *Weichselflotte*, do dyspozycji niemieckiego 50 Batalionu Saperów w Brdyjściu. Zwrócono je Tetzlaffowi w październiku 1939 r. Motorowiec „Heini” ponownie zmobilizowano w sierpniu 1940 roku, żeby w ramach operacji „Lew Morski” uczestniczył w inwazji na Wielką Brytanię. Statek przewieziono wówczas do Cap Gris Nez koło Calais transportem kolejowo-drogowym. Jednak inwazja nie doszła do skutku i „Heini” wrócił na Jezioro Drwęckie. Pod koniec II wojny światowej statki Tetzlaffa zostały zatopione. Ich właściciel w styczniu 1945 roku próbował z rodziną ucieczki koleją przed zbliżającym się frontem, lecz w Pasłęku zatrzymali ich Rosjanie. Ostatecznie w maju 1945 roku Tetzlaff wrócił do Ostródy i próbował reaktywować swoje przedsiębiorstwo. 30 października 1946 roku otrzymał zaświadczenie o uzyskaniu tymczasowego obywatelstwa polskiego. Był zatrudniony wówczas w Nadzorze Wodnym w Ostródzie, podległym Państwowemu Zarządowi Wodnemu (PZW) w Elblągu.

Tuż po wojnie

Aby uruchomić żeglugę należało najpierw wydobyć i wyremontować wraki. 23 lutego 1946 roku jako pierwszy wydobyto na powierzchnię wrak łodzi „Seerose”, jednak uszkodzony kadłub rozleciał się, więc silnik przełożono do innej jednostki. Tak zakończyła swój byt pierwsza ostródzka łódź pasażerska. Dziś pamiątką po niej, oprócz starych zdjęć i pocztówek, jest zachowany dzwon okrętowy.

Pozostałe statki Tetzlaffa, po wydobyciu, wyremontowano w ostródzkiej stoczni. „Konrad” otrzymał nową nazwę „Orzeł”. Później jeszcze zwał się: „Jordan”, „Wł. Kniewski”, „Grunwald”, „Wagabunda” i ponownie „Grunwald. 12 października 1946 roku na służbie Zielona podczas uruchamiania silnika tego statku nastąpił wybuch, wskutek czego Adolf Tetzlaff został ranny. Początkowo podejrzewano go o sabotaż. Później po uniewinnieniu przez komisję PZW, przeniesiono Tetzlaffa na motorowiec „Zbigniew” (dawniej „Steenke”). Łódź pasażerską „Heini” przebudowano na holownik, który po otrzymaniu nowej nazwy „Biedronka” wszedł w 1947 roku do eksploatacji w PZW w Elblągu, Nadzór Wodny w Ostródzie. Również wyremontowana „Hertha”, najpierw nazwana „Sęp”, potem „Zakopianka” - użytkowana była przez PZW.

Inauguracja żeglugi i nacjonalizacja firmy

28 września 1947 roku odbyło się uroczyste otwarcie drogi wodnej na linii Ostróda-Elbląg. Oficjalna delegacja płynęła wówczas parowcem bocznołowym „Pochwist” z Białej Góry (pow. Sztum) Nogatem do Elbląga, by potem przesiąść się na motorowiec „Zbigniew”, który miał odpowiednie wymiary na rejsy po pochylniach. Natomiast 11 czerwca 1948 roku przedwojenna „Hertha”, nosząca już nazwę „Ostróda”, zainaugurowała regularne rejsy na tej trasie. W 1951 roku na polecenie władz nadrzędnych zmieniono nazwę tej jednostki na „Szymon Konarski”.

Decyzją Ministra Komunikacji z 27 sierpnia 1947 roku przedsiębiorstwo Tetzlaffa, będące dotąd pod przymusowym zarządem państwowym, przeszło na własność Państwa. 19 grudnia 1950 roku w Gdańsku sporządzono protokół przekazania firmy, który po podpisaniu przez byłego właściciela ostatecznie zatwierdził 23 stycznia 1951 roku Minister Komunikacji Jan Rabanowski.

1 lipca 1952 roku, podczas rejsu „Zbigniewem” do Itawy, na służbie w Miłomłynie Adolf Tetzlaff dostał ataku serca i przewieziono go do ostródzkiego szpitala. Nazajutrz po drugim ataku zmarł. Pochowano go 5 lipca 1952 roku w Ostródzie na cmentarzu przy ul. Olsztyńskiej. Czapka kapitana Tetzlaffa oraz czarno-biała bandera jego żeglugi trafiły do izby regionalnej (*Heimatstube*) w Muzeum w Osterode am Harz.

Ulica i tablica pamiątkowa Tetzlaffa

Ostróda nie zapomniała o swoim przewoźniku, zwanym przez przedwojennych mieszkańców miasta „admiralem z Jeziora Drwęckiego”. W 2010 roku, z okazji 150-lecia uruchomienia żeglugi na Kanale Elbląskim, bezimienna po wojnie ostródzka uliczka (dawniej *Seegang Post*, miejsce targu rybnego), prowadząca niegdyś i obecnie obok poczty do przystani nad jeziorem, otrzymała miano Adolfa Tetzlaffa. W grudniu 2011 roku Żegluga Ostródzko-Elbląska sp. z o.o. zakupiła „Biedronkę”, ostatni zachowany przedwojenny motorowiec („Hertha” i „Konrad” zostały złomowane w drugiej połowie lat 60. XX wieku) w celu odrestaurowania statku i wyeksponowania na nabrzeżu Jeziora Drwęckiego. 30 czerwca 2012 roku, z okazji jubileuszu 100-lecia ostródzkiej żeglugi pasażerskiej, uhonorowano jej założyciela nową tablicę pamiątkową.

Korzystałem ze wspomnień rodziny A. Tetzlaffa i informacji przekazanych mi przez Waldemara Danielewicza z Gdańska.

Ilustracje:

01. Adolf Tetzlaff (1888-1952). Archiwum rodziny A. Tetzlaffa
02. „Seerose” w Buńkach nad jez. Szelałg Mały. Arch. rodz. A. Tetzlaffa
03. „Hertha” w Buczyńcu. Pocztówka z 1926 r. ze zbiorów W. Danielewicza
04. „Heini” - rekonstrukcja. Rys. W. Danielewicz
05. „Konrad” na Kanale Bartnickim (Duckim). Ze zbiorów A. Witusa
06. Otwarcie żeglugi na Kanale Elbląskim zwanym wówczas „Warmińskim”. „Życie Olsztyńskie” nr 154 z 2.10.1947 r.
07. „Biedronka” (dawniej „Heini”) podczas odnawiania w 2011 r. Fot. R. Kowalski

Ryszard Kowalski

Ostróda, 26 października 2017 rok